

Notat med forslag til innspill til Lied-utvalget – Nasjonalt senter for fremmedspråk og engelsk i opplæringen

Lied-utvalget (NOU 2018:15) trekker frem en rekke interessante spørsmål når det gjelder fremmedspråkfaget i norsk skole i dag:

- Kravene til timer og fordypning fremmedspråk er kompliserte
- Ulike krav fører til ulike muligheter for fordypning
- Ikke alle elever på studieforbereende utdanningsprogrammer har fremmedspråk
- Elever som ikke har valgt fremmedspråk på ungdomsskolen får uheldige konsekvenser dersom de velger studieforbereende utdanningsprogram på videregående
- Fremmedspråk er et strengt krav for noen elever, men faller bort hvis man velger en annen vei til studiekompetanse
- Stadig flere lokale varianter og veier mot studiekompetanse skaper uklarhet

Dette er utfordringer som vi på Nasjonalt senter for engelsk og fremmedspråk i opplæringen (Fremmedspråksenteret) kjenner godt til og arbeider med til daglig. Lied-utvalget peker på flere store systemiske utfordringer med fremmedspråkfaget, spesielt i overgangen mellom ungdomsskole og videregående.

Det er i tillegg til punktene nevnt i av Lied-utvalget, noen punkter som vi ønsker å trekke frem:

- Kvaliteten på undervisningen og fagets status lider av at det er fag som kan velges bort i løpet av hele ungdomsskolen. Dette er en kjent oppfatning i fagmiljøet, men også dokumentert gjennom forskning. (Carrai:2014) Fremmedspråk blir fortsatt sett på som en ekstra «byrde» eller «utfordring» for «svakere» elever av mange elever, lærere og foresatte.
- Elever blir gjennom fagets oppbygning oppfordret til å fortsette med samme språk i fem år. Dette er problematisk fordi ikke alle skoler har samme språktilbud. De fleste elever går på en større VGS med tilbud om flere fremmedspråk enn de hadde på ungdomsskolen. Dette er en av årsakene til at en del elever velger å starte med et nytt språk på nivå 1 på VG1. Dermed har de to forskjellige språk på nivå 1 i løpet av sin skolegang, men ingen på nivå 2. Dette kan være både en fordel og en ulempe og Fremmedspråksenteret tar ikke stilling til dette, siden vi er for *både* kvalitet og mangfold i språkopplæringen i Norge.
- Nettopp mangfoldet og valgfriheten i fremmedspråkundervisningen har utfordringer på grunn av oppfordringen til å ha samme språk i fem år. Spesielt de mindre underviste språkene som kinesisk, italiensk, russisk, tegnspråk, japansk, arabisk og portugisisk blir de fleste steder kun tilbudt på videregående. Det er veldig få elever i Norge som har fem års undervisning i disse språkene.
- Tilbudet om nivå 3 (som er en fordypning i fremmedspråk som kun litt over 1500 elever valgte i år) er derfor kun reelt for dem som har gjennomført nivå 1 og 2 på ungdomsskole og VGS.
- Ingen andre fag enn fremmedspråk som kreves for generell studiekompetanse kan velges bort på ungdomsskolen.
- Ludvigsen-utvalget anbefalte i 2015 at fremmedspråk burde innføres allerede på barnetrinnet. Dette ble avvist i Stortingsmelding 28 og begrunnet med kostnader og lærerkapasitet, men ingen har argumentert for at fremmedspråk ikke er et viktig fag, eller at færre burde lære fremmedspråk.

- Europarådets offisielle anbefalinger at alle barn bør lære minst to fremmedspråk fra ung alder.¹
- På ungdomsskolen er arbeidslivsfag, et praktisk fag, et fag som kun kan velges hvis en velger *bort* fremmedspråk. Som Lied-utvalget påpeker er det behov for fremmedspråkkompetanse også i mange praktiske fag. Som eksempel kan en trekke frem restaurantbransjen, hotell og service, ingeniørfag og mange flere som eksempler på fag hvor det åpenbart vil være en fordel for mange å ha kompetanse i mer enn engelsk.

Lied-utvalget åpner for debatt om omfanget og viktigheten av fremmedspråkfaget og skriver:

«Kravene om fordypning i fremmedspråk var begrunnet i samfunnets- og arbeidslivets behov da de ble innført. Utvalget mener det er viktig å stille spørsmål ved om disse kravene fortsatt har gyldighet, eller om samfunnsmessige endringer medfører helt nye krav til disse og andre fag. For eksempel bør det vurderes om det *bare* elever på studieforbereende utdanningsprogrammer som trenger fremmedspråk, og om *alle* på studieforbereende utdanningsprogram trenger det.» (2018:15, 127)

Fremmedspråksenteret mener at fremmedspråk er et viktig fag og at så mange som mulig bør lære det. Vi mener at kravet er enda mer gyldig i dag enn da det ble innført.

- Verden i dag er stadig mer global, og selv om engelsk er utbredt i dag, vil det i beste fall være presumptivt å anta at engelsk har en sikker fremtid som lingua franca om 20 års tid.
- Engelskkunnskapene er generelt gode i Nord-Europa, men ikke nødvendigvis like gode i resten av verden. Se for EF sin English Proficiency Index, hvor store handelspartnere og politiske og økonomiske stormakter som Kina, Russland, Spania, Italia, Frankrike og Sør-Korea kun har «moderate English proficiency» (EF EPI)²
- Et globalt arbeidsmarked med hyppig idé- og kulturutveksling og internasjonale markeder krever innsikt og forståelse i andre språk og kulturer for å gi norske bedrifter konkurransefortrinn og markedsadgang. Å lære et fremmedspråk er for mange et første steg mot senere utveksling, student- og arbeidsmobilitet og verdifull dobbelkompetanse etterspurt av mange, spesielt NHO. (NHOs kompetansebarometer 2018³)
- Evnen til å lære seg et fremmedspråk er en viktig egenskap som elever må trene på for å bli gode til. Å lære å lære er et av de viktigste momentene i fagfornyelsen.
- Norge og verden blir mer og mer flerspråklig. Flerspråklighet var tidligere forbeholdt en utdannet elite i byene, men i dag er en økende del av befolkningen flerspråklige allerede før de begynner på skolen.
- Fremmedspråk er et dannelsesfag og et viktig fag for å oppfylle kravene til overordnet del av læreplanen og Stortingsmelding 28.

I ny overordnet del for de nye læreplanene står det:

¹ Currently Member States are not making enough progress towards the goal agreed at the Barcelona European Council in 2002 calling for further action to teach "at least two foreign languages from a very early age"
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0272&from=EN>

² <https://www.ef.no/eipi/>

³ <https://www.nho.no/publikasjoner/kompetansebarometer/nhos-kompetansebarometer-2018---resultater/>

«Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.» (Opplæringsloven §1-1)⁴

«Ulike former for lokalt, nasjonalt og internasjonalt samarbeid forankrer elevenes læring i aktuelle spørsmål. Kunnskapsutveksling med mennesker i alle aldre og fra ulike steder i verden gir elevene perspektiver på egen læring, danning og identitet og viser verdien av samarbeid på tvers av språklige, politiske og kulturelle grenser.»⁵

Fremmedspråksenteret mener: Skolen står dårligere rustet til å oppfylle disse kravene for de elevene som ikke lærer fremmedspråk.

Ludvigsen-utvalget og Stortingsmelding 28

NOU 2015:8 (Ludvigsen-utvalget) anbefalte å innføre fremmedspråk tidligere i opplæringen, allerede fra barnetrinnet, men i Stortingsmelding 28 (Fag-Fordypning-Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet) ble dette avvist, først og fremst med begrunnelsen om at det ville være kostnadskrevende (1,1 milliard for å innføre fremmedspråk to timer i uken for 5-7 trinn).

På bakgrunn av de positive erfaringene med «Forsøk med fremmedspråk på barnetrinnet» (2010-2012) i Norge, har Danmark innført obligatorisk fremmedspråk (tysk, i noen kommuner også fransk) på 5. trinn (norsk 6. trinn). Også i Sverige starter man tidligere enn i Norge med fremmedspråk («moderna språk», årskurs 6).⁶

Fremmedspråksenteret mener: Obligatorisk fremmedspråk på ungdomsskolen fremstår som et gunstig alternativ for å øke utbredelsen av fremmedspråk i befolkningen.

Forslag: Obligatorisk fremmedspråk på ungdomsskolen

På bakgrunn av fagets status og utfordringer ønsker Fremmedspråksenteret å argumentere for at fremmedspråk blir obligatorisk på ungdomsskolen. Dette vil fjerne de kompliserte kravene til timer og fordypning som Lied-utvalget peker på, samt ta bort de uheldige konsekvensene for de som ikke velger fremmedspråk på ungdomsskolen. Flere vil få muligheten til å ta nivå 3. Ved å fjerne 1+2 ordningen gir man større valgfrihet til elevene på studiespesialiserende programområder og et likeverdig språkopplæringstilbud. Vi er kjent med at 1+2 ordningen oppleves som negativ, så derfor ønsker vi å arbeide for en løsning som motiverer flere til å lære fremmedspråk.

Fremmedspråksenteret kjenner godt til argumentene mot obligatorisk fremmedspråk, men mener at det er på høy tid med en debatt om disse argumentene fortsatt er gyldige.

Våre argumenter for obligatorisk fremmedspråk på ungdomstrinnet er:

- 76,9 % av landets 8. klassinger valgte et fremmedspråk da de begynte på skolen høsten 2018. Tidligere har tallet vært oppe på 80 %. Det betyr at 4 av 20 elever i en 8. klasse ikke er en del av dette fellesskapet.
Fremmedspråksenteret stiller spørsmålsteget ved om dette er positivt for disse elevene som ikke har valgt et fremmedspråk.
- Eneste mulighet til å velge et praktisk fag er å velge bort fremmedspråk.

⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf> side 4

⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf> side 15

⁶ <https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../studie--och-yrkesvagledare/stod/sprakvalet-i-grundskolan>

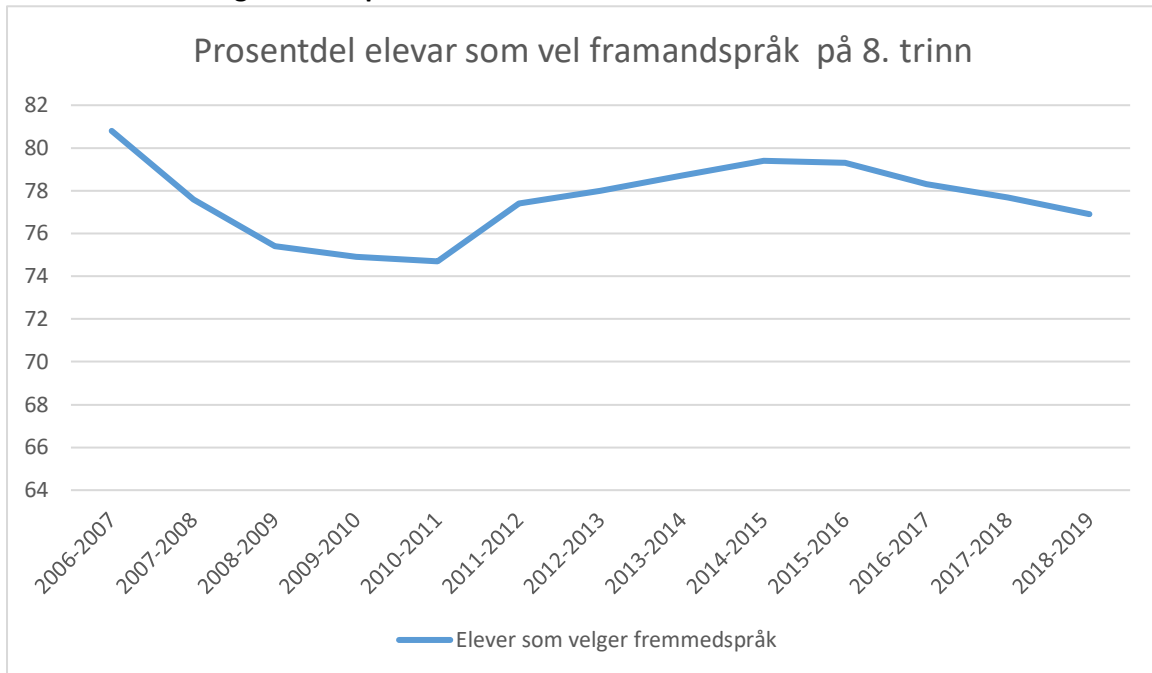
- Dyslektikere kan søke om fritak fra vurdering i fremmedspråk, men opplæringen skal være både skriftlig, muntlig og digital, samt omhandle interkulturell kompetanse. Det er dermed mange måter å tilpasse opplæringen på.
- Det bør diskuteres om elever med annet morsmål bør kunne gå opp til privatisteksamen allerede på ungdomstrinnet og få dette godkjent som fremmedspråk nivå 1.
- Alle elever har krav på tilpasset opplæring i alle fag, også i fremmedspråk.
Fremmedspråk er et fag som derfor kan, bør og skal være et fag for alle

I tillegg til det ønsker Fremmedspråksenteret å minne om konsekvensene av en eventuell Brexit. Kunnskapsdepartementet har allerede varslet om at det vil bli vanskeligere å utveksle med Storbritannia.⁷ Dette vil kunne innebære at flere studenter i EU sine utvekslingsprogram må søke seg til andre land som Tyskland, Frankrike eller Spania. Det kan derfor anakronistisk å vurdere å avskaffe obligatorisk fremmedspråk for de som går studiespesialiserende løp.

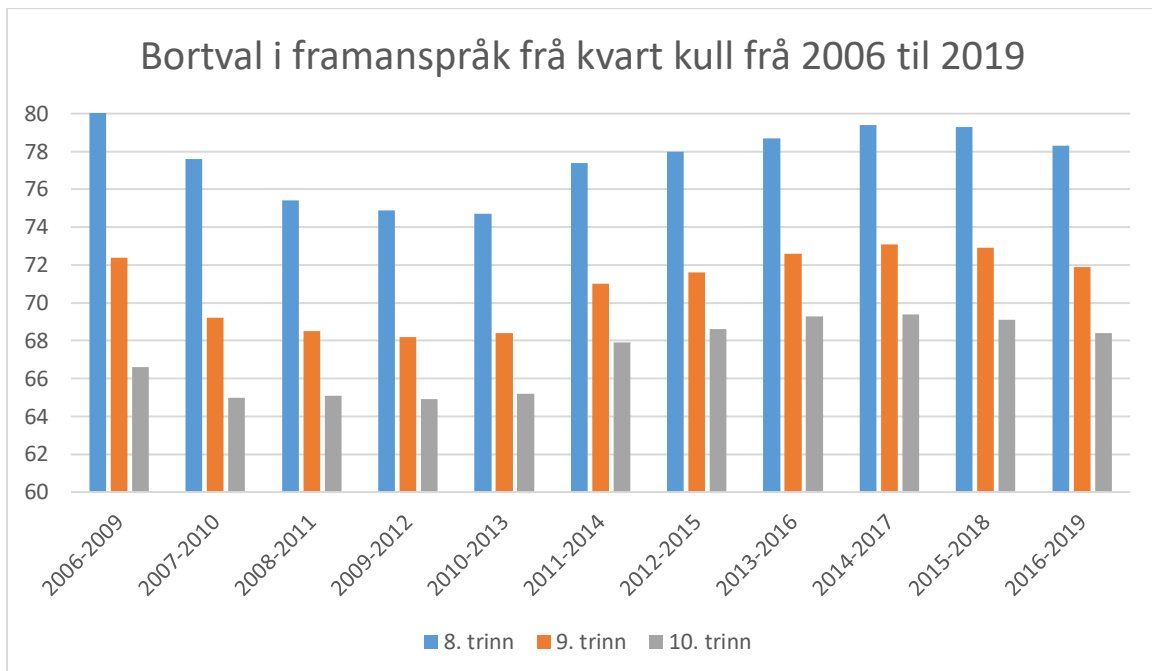
⁷ https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/hvis_nodeal/id2621417/

Tillegg: Om frafall og fremmedspråkfagets status – analyse av Fremmedspråksenteret og presentasjon av Deborah Carrais doktorgradsavhandling fra 2014.

Frafall mellom 8. og 10. trinn på 10 %

76,9 % av landets 8. klassinger valgte et fremmedspråk da de begynte på skolen høsten 2018. Men erfaringsmessig kommer omtrent 10 % av dem til å velge bort fremmedspråk før de begynner i 10. klasse.

Et stort problem for fremmedspråkfaget er at det er fag som kan velges – og dermed velges bort i løpet av hele ungdomsskolen. Selv om det i utgangspunktet ikke skal være mulig å velge bort

fremmedspråk etter første semester på 8. trinn, har Fremmedspråksenteret vist et frafall som ligger på hele 10 % fra starten av 8. trinn til starten av 10. trinn.⁸

Selv om frafallet var vesentlig høyere før Kunnskapsløftet mener Fremmedspråksenteret at 10 % fortsatt et relativt høyt tall, og en klar utfordring for fremmedspråkens status i skolen. Det har blitt forsket på fenomenet frafall og Debora Carrai har skrevet sin doktorgradsavhandling ved UiO om temaet.

Et av funnene i Carrai sin undersøkelse rapporterer om skuffelse over fagene og store forskjeller i vanskelighetsgrader:

«Innføringen av Kunnskapsløftet og fjerning av praktiske fag har ført til «tvangsvalg» mellom fremmedspråk og fordypningsfag. Elevene med lite motivasjon eller ingen interesse for fremmedspråk fra begynnelsen valgte et fordypningsfag, mens de dårlig informerte eller usikre elevene likevel valgte et fremmedspråk, men droppet det etter hvert i løpet av 8. trinn. Det samme gjorde elevene som av familien ble rådet til å velge et fremmedspråk. Mine funn viser at elevenes utgangspunkt i begynnelse av 8. trinn er ganske forskjellig med hensyn til fremmedspråk og fordypningsfag. Videre viser de at fordypningsfagelevne som opprinnelig hadde valgt et fremmedspråk, rapporterer om skuffelse over faget og for høy vanskelighetsgrad som årsaker til bytte av fag. For det tredje omtales fordypningsfagene som lite krevende i forhold til fremmedspråk.» (Carrai 2014)

Siden fagbytte nesten utelukkende skjer fra fremmedspråk til fordypningsfag kan dette ses på som et problem for fremmedspråkene, men det blir også et problem for fordypningsfagene siden de ofte blir en «utvei» for svake eller lite motiverte elever i stedet for å tilby reell fordypning. Carrai skriver:

«Frafallet er et fenomen som rammer fremmedspråkfagene, det vil si at fagbytte skjer fra fremmedspråkene til fordypningsfag. På denne måten kan det defineres som et problem bare for fremmedspråkfagene. Dette inngår i en større skolepolitisk diskusjon om intensjoner med fremmedspråk og en generell visjon om grunnskolen. Dannelsesverdi i fremmedspråklæring er anerkjent og gjenspeiles i lærerplanen for fag når oppnåelse av kommunikative ferdigheter blir omtalt som en måte for å "fremme økt samhandling, forståelse og respekt mellom mennesker med ulik kultur bakgrunn. Slik ivaretar språk- og kulturkompetanse det allmenndannende perspektivet og bidrar til å styrke demokratisk engasjement og medborgerskap." (Formål, Utdanningsdirektoratet, 2006a). Med dette blir fremmedspråk gjort til middel for at elevene skal oppnå en større kulturell bevissthet. Virkeligheten er imidlertid at fremmedspråkfaget med nåværende læreplan verken er likestilt med de øvrige fagene ved ikke å være obligatorisk, eller har den selvstendigheten de øvrige fagene alltid har hatt. Dette fordi faget lider av å måtte sammenlignes med og konkurrere mot et annet fag. Det fører i beste fall til frafall og i verste fall til en indirekte endring av fagenes formål. Det vil si at det finnes en risiko for at faget skal utsettes for en forenkling av kravene og miste den samme dannelsesverdien som nevnes i læreplanen. Det er fordi faget på sikt kan komme til ikke å klare å motstå konkurranse fra fordypningsfag.» (Carrai 2014)

Carrai peker altså på at fremmedspråk hele tiden må konkurrere mot et annet fag og risikerer å bli byttet vekk. Dette er med på å undergrave fagets status.

«Siden så mange elever viser seg å være opptatt av vanskelighetsgraden i faget, er faren med å beholde den nåværende situasjonen at begge fagene, fremmedspråk og fordypningsfag, faller i en utdefinert og annenrekkes stilling, der intensjonen og praksisen blir som adskilte verdener, en situasjon som svekker både fremmedspråkfagets status og elevenes innsats. Endring av fagenes status ville derimot nødvendigvis skje først og fremst via en redefinisjon av kravene for

⁸ <https://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/sprakvalg/statistikk-og-analyse>

fordypningsfag i praksis. Og dette ville med en gang forbedre forutsetningene for fremmedspråkene, som dermed ville være mer "konkurransedyktige" for å hindre frafallet. Dette ville imidlertid også innebære at de to fagene kunne sameksistere som fagvalg uten å påvirke hverandre negativt, med etter min mening store positive konsekvenser for fremmedspråkfagenes status.» (Carrai 2014)

Carrai konkluderer med at statusen for fremmedspråkene må økes og kvaliteten på undervisningen styrkes:

«Denne styrkingen kunne, som ytterlig konsekvens, også føre til økning i frafall fra fremmedspråk, særlig hvis det skjer gjennom en innstramning av kravene i fag i tråd med læreplanens formål. Det gjenstår derfor også å vurdere, i et større skolepolitisk perspektiv, om det er et ensidig mål å ha flest mulig elever i fremmedspråk, eller om det går an å akseptere at det finnes to typer fag med ulike vanskelighetsgrad for elevene med ulike behov.» (Carrai 2014)

Helt til slutt oppsummerer Carrai forslag til tiltak for å øke statusen til fremmedspråk:

- *En endring av fremmedspråkets status og en løsning på konkurransen mellom fremmedspråk og de øvrige valgmulighetene.*
- *En endring av rammene rundt fremmedspråk som fag i skolen.*
- *En konkretisering av tiltakene for å styrke kvaliteten i undervisningen, som bare kan skje hvis ikke fremmedspråk blir gitt større prioritet.*
- *En satsing på en forbedring av lærernes fagdidaktiske kompetanse gjennom styrking og forbedring av språklærerutdanningen og PPU.*
- *En innføring av strengere krav for å kunne undervise i språket, samt med et reelt tilbud om utdannings- eller etter-/videreutdanningsmuligheter for lærere, slik at de kan rustes mot de store fagdidaktiske utfordringene i praksis.*
- *En revidering av fagets praksis og didaktikk, med tanke på å gjøre fremmedspråkene et reelt «fag for alle». (Carrai 2014)*

Halden 29. mai 2019

Øystein N. Øksenvåg – ansvarlig for språkvalg